



Als vrijdenker past Hahnemann niet alleen in de traditie van de geneeskunde, maar ook in die van geestelijke stromingen – zo was hij lid van een vrijmetselaarsloge. Hahnemanns leven stond in het teken van het vrije denken en genezen stond voor hem vrijwel gelijk aan vrij maken.

Door Fernand Debats, arts voor homeopathie en redactielid

Homeopathie is een geneeswijze en daarnaast vertegenwoordigt ze ook een bepaalde kijk op ziekte, leven en wat een mens is. Samuel Hahnemann, grondlegger van de homeopathie, zouden we kunnen kenschetsen als een universeel mens of als een hoogbegaafde met een talenknobbel (hij beheerste naast de moderne talen ook het Grieks, Latijn, Hebreeuws en Arabisch), maar bovenal, denk ik, moeten we hem karakteriseren als een vrijdenker. Daarom is het gepast hem niet alleen te plaatsen in de traditie van de geneeskunde, maar tevens in de traditie van geestelijke stromingen, zoals die zich in de afgelopen eeuwen in de westerse wereld hebben voorgedaan.

Als aanknopingspunt nemen we het gegeven dat Hahnemann

op voorstel van baron Samuel von Brukenthal in 1777 lid werd van een vrijmetselaarsloge in Hermannstadt. Het was in die tijd in het keizerrijk gebruikelijk dat vooraanstaande personen toetraden tot een vrijmetselaarsloge. Wolfgang Amadeus Mozart bijvoorbeeld, die vanaf maart 1781 in Wenen woonde, was lid van de loge 'Zur Wohltätigkeit'. In het Wenen van de achttiende eeuw bestonden velerlei occulte en esoterische groeperingen die zich bezighielden met uiteenlopende zaken als gnostiek, neoplatonisme, astrologie, alchemie, kabbala en magie. In Wenen beschikte iedere loge over een laboratorium waar alchemistische en chemische experimenten werden gedaan.

VRIJMETSELARIJ

De grondhouding die uit Hahnemanns werken spreekt, past uitstekend bij de doelstellingen en idealen van de vrijmetselarij. Deze beoogt de vervolmaking van jezelf, de vooruitgang van de mensheid en broederschap onder alle mensen. Daarbij neemt ze als uitgangspunten het verdedigen van de gewetensvrijheid, de vrijheid van denken en de vrije meningsuiting alsmede het streven naar harmonieuze betrekkingen onder alle mensen door te trachten tegengestelde individuen met elkaar te verzoenen. Dit laatste is nooit Hahnemanns sterkste kant geweest, want hij kon zich enorm opwinden en zodanig van leer trekken dat hij velen tegen zich in het harnas joeg.

Vrijheid en vervolmaking van jezelf had hij echter hoog in het vaandel staan. We lezen in paragraaf 9 van *Organon der geneeskunst*: 'Als de mens gezond is, heerst de spirituele levenskracht (autocratie), die als Dynamis het stoffelijk lichaam (het organisme) doet leven, onbepert. Ze houdt al zijn delen in een bewonderenswaardig harmonische, levende werking, die zich uit in voelen

'Hahnemann accepteerde niets op gezag zonder de eigen ervaring'

36

en handelen, zó, dat de met verstand toegeruste psyche zich vrij van dit levende, gezonde instrument kan bedienen voor de hogere bedoelingen van ons bestaan.'

Het woord 'autocratie' betekent 'zelfbestuur' en de betekenis spreekt hier voor zich; het gaat over het bereiken van persoonlijke autonomie. Het meest opvallende woord in deze paragraaf is 'vrij'. Bij een gezond mens kan de met verstand toegeruste psyche (vertaling van het Duitse 'Geist') zich vrij van een harmonisch functionerend lichaam bedienen voor hogere bedoelingen. Dit is heel wat meer dan alleen een visie op geneeskunde, het is een spirituele visie op mens-zijn.

Het woordje 'vrij' vinden we in *Organon der geneeskunst* terug in paragraaf 29 waar het gaat over de werking van geneesmiddelen: '(...) en dan is de patiënt vrij en genezen. De op deze manier bevrijde Dynamis kan nu het leven weer in gezondheid voortzetten.' Ten slotte lezen we in paragraaf 253: 'In het geval van een nog zo klein begin van verbetering blijkt dat daaruit, dat de patiënt zich meer op zijn gemak voelt en geestelijk vrijer; hij vat meer moed en gedraagt zich als het ware weer natuurlijker.'

SPIRITUELE ZOEKER

Dat Hahnemann een spirituele zoeker was, blijkt uit zijn belangstelling voor de Chinese wijsheidsleer van Confucius. In een van zijn brieven schrijft hij daarover: 'Daar is goddelijke wijsheid te lezen, zonder wonderfabel en zonder bijgeloof. Het is een belangrijk teken des tijds dat Confucius bij ons nu gelezen kan worden. Hemzelf zal ik in het rijk van de gelukkige meesters nu

dra omhelzen, de weldoener van de mensheid, die ons op directe weg naar de wijsheid en naar God leidde, al 650 jaar vóór de aartsdweper.' Met deze laatste bedoelde hij Jezus van Nazareth, wat hem in brede kring niet in dank is afgenomen, maar we mogen aannemen dat hij Jezus beoordeeld heeft op basis van de dogmatische verzoeningsleer die door zijn navolgers ontwikkeld is. De verzoeningsleer heeft gestalte gekregen door de geschriften van bisschop Irenaeus uit Lyon, die leefde rond het jaar 160, en houdt ten eerste in dat Jezus met zijn lijden de erfzonde van de mensheid wegneemt en ten tweede dat dit zoenoffer slechts geldt voor degenen die erin geloven. Derhalve bestaan christelijke erediensden veelal uit de trias schuldbekentenis, geloofsbelijdenis en viering van het zoenoffer. De verzoeningsleer werd definitief de basis van het westelijke christendom nadat de wereldlijke macht in de persoon van keizer Constantijn in 325 in de synode van Nicea onder dwang de leer van Irenaeus – dat wil zeggen het geloof in het zoenoffer als historische gebeurtenis – uitriep tot grondslag van het christendom. In dezelfde synode werd ook de samenstelling van het Nieuwe Testament geregeld, waarbij een groot aantal teksten werd verboden en apocrief verklaard. Hiermee was de basis gelegd voor de eeuwenlange vervolging en uitroeiing door de kerk van Rome van eenieder die 'niet geloofde', geweld dat door kerkvader Augustinus (345-430) theologisch gerechtvaardigd werd als de wil van God zelf, geweld dat voortging van de strijd tegen de gnostici en eindigde met de verbranding van de laatste der Katharen en de beëindiging van de activiteiten van de kerkelijke inquisitie.

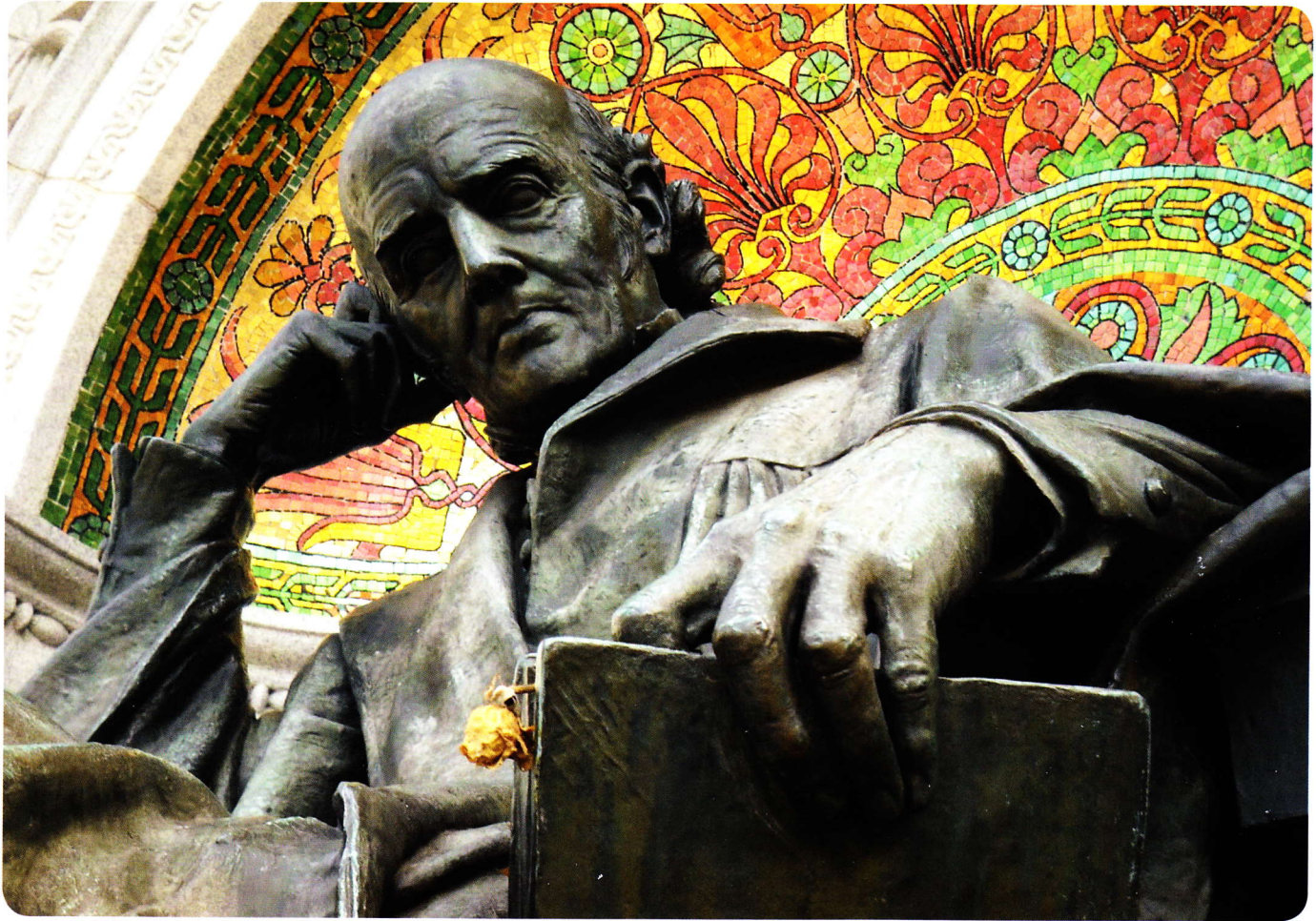
GNOSTIEK

Hoezeer zou Hahnemann zich verheugd hebben als hij behalve Confucius ook de in 1945 weergevonden Nag Hammadi-geschriften had kunnen lezen, die in de vierde eeuw in een stenen kruik verborgen waren in een grot om ze voor vernietiging te behoeden na het verbod van Nicea.

Hierin staan immers teksten van de eerste christenen, waaruit blijkt dat het oorspronkelijke christendom veeleer een gnostisch karakter had. De gnostieke opvatting is dat de mens in wezen goed is. Voor hen is Jezus degene die de boodschap verkondigde dat de Christus in elk mens aanwezig is, degene die zijn medemensen opriep op zoek te gaan naar de Christus in zichzelf, dus niet de mensgeworden Christus in de persoon van Jezus. Voor de gnostici was de Christus een mythische gestalte en niet een eenmalige historische persoonlijkheid.

De gnostiek kent geen geloofsbelijdenis, maar stelt tegenover het geloof de gnosis, een woord dat verwant is aan geweten. Een basisgedachte is dat de mens vervreemd kan raken van zijn oorspronkelijke goddelijke bron, van zijn ware zelf, alsof hij verdwaald is. Door de verbinding met dit innerlijke zelf te herstellen ontstaat gnosis, een innerlijk weten van liefde. Dit komt in grote lijnen overeen met de kabbalistische opvatting dat de menselijke zelfverwezenlijking als scheppend proces vergelijkbaar is met de schepping van de wereld; dat de mens door zelfverwezenlijking medeschepper wordt van het universum. Het zal niet toevallig zijn dat de Zohar, het standaardwerk van de kabbala, geschreven werd in Occitanië (Zuid-Frankrijk) in de bloeitijd van het Katharisme.

De gnostiek – voortgekomen uit de Paulicianen, de volgelingen



Het Hahnemann-monument in Washington DC in de Verenigde Staten

van de apostel Paulus, die zich later voortgezet heeft in de leer van de Bogomielen in de Balkan en vandaar via de zogenaamde Tisserands in Vlaanderen uiteindelijk een grote bloei doormaakte in de leer van de Katharen in Frankrijk – accepteerde alleen een innerlijke autoriteit.

‘Hahnemann was wars van getheoretiseer zonder praktische grondslag’

CONFUCIANISME

De afkeer van het stoffelijk lichaam die in veel religies een rol speelt en die zijn oorsprong vindt in het denken van de filosoof Plato en versterkt is door de zondigheidsleer van Augustinus (de ‘zondigheid des vlezes’ van Calvijn), staat ook in schril contrast met Hahnemanns eerbied voor de wijsheid van het lichaam: ‘de met verstand toegeruste psyche [die] zich vrij van dit levende,

gezonde instrument kan bedienen voor de hogere bedoelingen van ons bestaan’.

Het gaat om de vrijheid van de psyche, waarmee gezegd wil zijn dat de rede als leidend instrument hierbij optreedt ter verwezenlijking van de hogere bedoelingen van ons bestaan. Dit in tegenstelling tot het geloven op gezag. Geen wonder dat Hahnemann zich kon vinden in het confucianisme dat zes deugden kent, waarvan de laatste, wederkerigheid, onder andere inhoudt dat de burgers loyaal aan hun land en volk moeten zijn en de wetten moeten naleven, terwijl de overheden van hun kant de burger veiligheid, economische stabiliteit en rechtvaardigheid moeten garanderen. Volgens het confucianisme heeft een rechtvaardig persoon het recht om te rebelleren tegen onrechtvaardige heersers, omdat die op dat moment hun plichten niet nakomen en dus de onderlinge relatie niet wederkerig is.

AUDE SAPERE

We herkennen hier Hahnemanns vrije denken. Hij accepteerde niets op gezag zonder de eigen ervaring. Hij was wars van getheoretiseer zonder praktische grondslag. Hij vertrok van de universiteit van Leipzig naar Wenen, omdat het onderwijs er te theoretisch was, er was niet eens een kliniek aan de universiteit verbonden. Hahnemanns hele leven stond in het teken van het vrije denken. Genezen stond vrijwel gelijk aan vrij maken. Hij koos niet voor niets als levensmotto Aude Sapere, durf te weten. •